

čiji 1938 so ga novi oblastniki zapostavljali zaradi njegovega gledanja na zgodnjesrednjeveško staroslovensko kulturo in so ga 1943 upokojili. Ob 75-letnici je zbolel za pljučnico, katere ni pozdravil; večni mladenič je postal starec, ki ga je pobrala smrt.

Schmid je poznan kot arheolog, manj kot širok in temeljit muzejski delavec najboljšega kova, najmanj pa kot etnograf. Za primer njegove etnografske delavnosti navajamo samo poročilo o Rudolfinu za 1906 in 1907 ter pregledno podobo »Kranjska narodna umetnost na dunajski razstavi« (Slcvan IV, 1906, 168—73). Od mladosti do smrti čebelar, je prvi opozoril svet in domovino na pomembnost naših panjskih končnic (Mit. d. Mv. f. Krain. XVIII.) in jih 1906 sam pripravil za dunajsko razstavo. Schmid je bil prvi, ki je pri nas načel paleoetnografijo, ko je v arheologiji (Poštela, Ulaka, Vače itd.) smotno iskal in izkopal naselja; prvi, ki je sistematsko načel in zajel arheološki zgodnji srednji vek s staroslovensko dobo in jo obravnaval v kompleksu karantanske kulture; prvi, ki je posvečal pozornost naši najstarejši obrti, zlasti železarski, in prvi, ki je pri svojem muzejskem delu zajel vso našo domačo in umetno obrt.

V človeku W. Schmidu sta se družila v eni osebi humanist in romantik, benediktinec in upornik. Problemov ni poznal, temveč samo dejstva. V veliki meri sam laborant, sistematik in pisatelj ni priznaval težav in ne pomanjkanja časa; zato je bil včasih prehiter v osebnem nastopu, pa tudi v znanstvenem sklepanju. Neprekosljivo je bilo njegovo oko za opazovanje geomorfoloških značilnosti zemlje, vsakega preiskovalnega sodnika bi bili vredni njegovi razgovori z domačini o lastnostih in preteklosti kakega kraja, kjer je redno iskal pravljice. Neutruden pešec je bil do svojega petinsedemdesetega leta na terenu v vsakem letnem času in živel amfibijsko življenje muzejskega delavca v zbirkah in na terenu. Poštenjak od nog do glave, odkrit in oster sodnik, ki ne pozna odpuščanja, a na drugi strani očetovski prijatelj, je bil Gorenjec iz pregovorov. V življenju je hodil brez opor, zanašal se ni na nikogar in postavljene cilje je dosegal sam. Vir sapiens dominabitur astris!

Franjo Baš

France Marolt

V petek 6. aprila 1951 ponoči je po dolgotrajni bolezni umrl Francè Marolt, ravnatelj Glasbeno-narodopisnega instituta v Ljubljani. Odličnega etnografskega delavca se v tem letniku SE spominjamo s krajšim nekrologom, v naslednjem letniku pa bomo njegovemu življenju in delu posvetili večjo razpravo.

Po smrti dr. Stanka Vurnika, kustosa Etnografskega muzeja v Ljubljani, je pripadla Francetu Maroltu težka naloga, da nadaljuje s proučevanjem slovenske ljudske pesmi z napevi, poleg tega pa se loti neznanega in neobdelanega sveta v slovenski folklori, ljudskega plesa, o katerem je do tedaj prevladovalo splošno mnenje, da ga Slovenci pravzaprav niti nimamo. Primer-

no razgledan v svetu ljudske ustvarjalnosti je l. 1934 prevzel vodstvo novo ustanovljenega Folklornega instituta Glasbene Matice v Ljubljani, ki je kasneje postal samostojen Glasbeno-narodopisni institut. Kot vodja tega instituta je pokojni Marolt izpolnil znaten del svojega obsežnega delovnega načrta ter pri tem odločilno posegel v slovensko etnografijo. Če samo površno pregledamo raznovrstno delo, ki ga je Marolt opravil v pičlih dveh desetletjih, moramo predvsem priznati, da je šele on dejansko v naši etnografiji utemeljil ljudsko glasbo in ples kot samostojno panogo v folklori ali ljudski duhovni kulturi. V tem pogledu so za našo etnografsko znanost pomembne njegove študije, med drugim »Tri obredja iz Zilje« (Ljubljana 1935), »Tri obredja iz Bele krajine« (Ljubljana 1936), »Slovenske prvine v kočevski pesmi« (Kočevski zbornik 1939), »Gibno-zvočni obraz slovenskega Korotana« (Koroški zbornik 1946) itd., razen tega pa mnogi krajši članki in pojasnila v koncertnih sporedih APZ in sporedih festivalov ljudskih običajev, plesov in iger. V vseh teh študijah in člankih je zelo dobro razviden način Maroltovega glasbeno-etnografskega dela: posamezne pesmi, plesne in igre opisuje in razlaga v tesni povezanosti s celotnim obrednim dejanjem. S svojimi študijami, s koncerti Akademskega pevskega zbora in z raznimi folklornimi festivali nam je pokojni Marolt približal s slovenskega ozemlja zlasti tri etnografska okrožja in razodel njih folklorne značilnosti, kakor doslej še nihče v slovenski etnografiji: Belo krajino, Panonijo in Ziljsko dolino. V tem vidimo nedvomno eno glavnih zaslug Franceta Marolta za našo etnografijo. In potem — slovenski ljudski plesi! Marolt nam jih je tako rekoč odkril in te njegove velike zasluge slovenska etnografija tudi ne bo nikoli pozabila. »Živi spomeniki naših prabitnih rejev« (Zbornik Zimske pomoči 1944) so posebej poučni glede tega, ker kažejo, kako se je Marolt poglobljal v našo davno preteklost, v prastara ljudska »gibno-zvočna« snovanja, da bi tako odkril najprvotnejši smisel, najpristnejše oblike naših starih ljudskih plesov.

Svojo razlago ljudskih običajev in raznovrstnega ljudskega obrednega življenja je Marolt zasnoval na animističnih teorijah Wilhelma Mannhardta o gozdskih in poljskih kultih ter na raznih izsledkih Jamesa Frazerja o čarovnih dejanjih (prim. tolmačenje belokranjskega Zelenega Jurija, ziljskega štehvanja, ženitovanjskih običajev itd.), hkrati pa se je pri pojasnjevanju osnov preprostega ljudskega mišljenja in nazora naslonil na teorije Luciena Levý-Bruhla, predstavnika sociološke smeri v obravnavanju verstev primitivnih izvenevropskih ljudstev. Koliko je v Maroltovih razpravah o ljudskih obredjih dognanj, ki so več ali manj trajne vrednosti, koliko je v njih raznih hipotetičnih trditev ali ponekod celo prenačenih nedokazanih zaključkov, ter končno, koliko je Maroltu odkrivanje smisla ljudskih običajev koristilo pri njegovih glasbeno-folklorističnih raziskovanjih, — vse to in še marsikaj drugega bomo mogli presoditi šele v posebni razpravi, ki bo kritično pretresla njegovo etnografsko-folkloristično delo v celoti in z raznih strani.

Svoje razprave je Marolt napisal v svojstvenem slogu. Spričo resničnega davnega smisla ljudskih obrednih dejanj je občutil vso brezkrvnost in pomanjkljivost običajnega znanstvenega jezika, zaradi česar si je stalno prizadeval, kako bi ustvaril novo, pristnejše folkloristično izrazoslovje, takšno

izrazoslovje namreč, ki bi bilo čim skladnejše z davnim ljudskim pojmovanjem starih običajev, plesov in iger. Podrobnejša razprava bi dokazala, da je bilo v tem njegovem prizadevanju, v slogu njegovega pisanja in obravnavanja, kakor v marsikaterih njegovih razlagah morda več umetnika kot pa znanstvenika.

Naslednje, česar se ob njegovi prerani smrti močno zavedamo, pa je dejstvo, da smo z Maroltom izgubili v naši etnografiji človeka, ki je znal braniti določene vrednote slovenske ljudske kulture pred vsakim, ki bi jih hotel tajiti, potvarjati ali celo proglašati kot tujo svojino. V študiji »Slovenske prvine v kočevski pesmi« je znanstveno prepričljivo obračunal z nemškimi tendenčnimi teorijami, ki so kočevsko ljudsko pesem skušale prikazati kot pristno nemško svojino. Sam John Meier, sloviti nemški folklorist, je po objavi študije priznal Maroltu v privatnem pismu nepravilnost svojih znanstvenih dognanj v pogledu kočevske pesmi. Podobno pomeni tudi razprava »Gibno-zvočni obraz slovenskega Korotana« obračun z nemškim tendenčnim potvarjanjem in enostranskim vrednotenjem ziljskih običajev in plesov. Iz tega poglavja njegove delavnosti, poglavja obrambe slovenske folklore, bi mogli navesti še marsikaj poučnega. Resnično, težko bi našli v naši etnografiji znanstvenega delavca, ki bi se tako zavedal narodno-političnih nalog svojega poklica. Težko bi našli pri nas etnografa, ki bi s takšno vnemo in ljubeznijo, s takšno vero v slovensko ljudstvo in njegove stvaritve neutrudljivo opravljal svoje delo, kakor ga je Marolt ves čas do svoje prezgodnje smrti. Zapustil nas je prav sredi nove pravde o slovenski folklori, ki je žal ni več utegnil dokončati.

Za Maroltom je ostala v slovenski etnografiji dragocena znanstvena zapuščina, o kateri bomo še mnogo govorili in razpravljali in ki nas bo še dolgo spodbujala k nadaljnjemu folklorističnemu delu. Franceta Marolta se bomo vedno s spoštovanjem spominjali kot etnografskega delavca, čigar vsestransko folkloristično delo še daleč ne bi moglo biti tako plodonosno, če bi ga ne spremljala globoka ljubezen do bogate dediščine slovenske ljudske kulture.

Boris Orel

Barletov sodelavec Mate Totar

Na prvi spomladanski dan 1950 je umrl v Severni Ameriki Mate Totar, ki je bil tesno povezan s folklorističnim delovanjem Janka Barleta na Belokranjskem. Folklorist in muzikolog Janko Barle je napisal v zadnjem desetletju preteklega stoletja nekaj lepih in značilnih del o belokranjski folklori: »Zenitovanski običaji Belih Kranjcev« (LMS 1889, 64—84); »Iz narodne zakladnice — nabral po Beli Krajini« (LMS 1893, 1—57); »Križi v Gribljah« (LMS 1893, 85—87). Folklornega značaja je tudi Barletova leposlovna črtica »Pokojni gribeljski cerkovnik« (Dom in svet II, 137—141, 168—170). V Domu in svetu je tudi objavljaj svoje zapiske belokranjskih ljudskih pesmi (1894).